یادەوەری خاکێکە بۆ ناسنامەیەکی خۆیەتی

هەندرێن
(سوێد)

لە فەلسەفەی فەیلەسووفی ئینگلیزی دەیڤید هیوم (١٧١١- ١٧٧٦)دا، چڕکردنەوەیەک لە ئاکامگیری دووانەیی ئەزموونگەری ئامادەیی هەیە، هیومی فەیلەسووف و مێژووناسی سکۆتی هەر زوو خولیای فەلسەفە دەبێ. بەم جۆرە دوای سێ ساڵ خوێندن لە زانستگادا، ڕوو لە فەرەنسا دەکات و لەوێش دوای ماوەیەکی کورت ژیان بەسەر بردن لەگوندی Anjouدا جێنشین دەبێ. لەوێدا دەست بە نووسینی بەرهەمە سەرەکییەکەی A Treatise of Human nature تێزنامەیەک لەمەڕ سروشتی مرۆڤایەتی» دەکات، کە لە ساڵی ١٧٣٩- ١٧٤٠ بەنهێنی لە لەندەن چاپ کرا. لە ساڵی ١٧٤٢دا «کۆوتارێکی مۆراڵی و سیاسی» چاپ کرد. لە ساڵی ١٧٣٧ ڕوو لە لەندەن دەکات و دوای دوو ساڵ ژیان بەسەربردن لەوێ دەگەڕێتەوە زێدەکەی، سکۆتلاند. لە ساڵی ١٧٤٥دا دەخوازێ وەک پرۆفیسۆرێک کار بکات، بەڵام ئەو کارەی بە نسیب نابێت، لەبری ئەوە دەبێتە مامۆستای تایبەتی. بەم جۆرە هیوم دوای چەندان جار گۆزە گۆز لەنێوان سکۆتلاند، فەرەنسا و ئینگلستان و کاری جیاواز وەک مامۆستا، کارکردن لەکتێبخانە و...تاد، چەندان کتێبی نایابی وەک «لێکۆڵینەوەیەک لە تێگەیشتنی مرۆڤ»، «لێکۆڵینەوەیەک لە پرەنسیپی مۆراڵ» و «گفتوگۆگەلێک لەمەڕ ئایینی سروشتی»یش دەنووسێت.

لێرەوە بۆ ئەوەی تێگەیشتنێکمان لەو دیدە دووانەییە ئەزموونگەرییەی، کە لە بەراییرا ئاماژەمان پێکرد، کۆی فەلسەفەی هیوم هەبێ، پێویستە ئاورێک لەهزرە بنەڕەتییەکانی ئەو بدەینەوە. شایەنی باسە، هیوم هەر تەنیا یەکێک لەو هزرڤانە کلاسیکییە پێشڕەوانە نییە،

بەڵکو کاتێک مرۆ ئاوڕ بۆ دواوە دەداتەوە تێدەگات کە ئەو لە کاتی خۆیدا هەوڵێکی بەهادار و سەرنجکێشی تەرخان کرد بۆ ئەوەی بتوانین لە پرۆسەی هزری سەردەمەکانی دوای ئەوەوە تێ بگەین. هەر بۆیە ئەمڕۆ فەلسەفەی هیوم لەجیهانی فەلسەفەدا ئامادەیی هەیە.

لێ لێرەدا ئەرکی ئەم نووسینە، خوێندنەوە و لێکدانەوەی کۆی کتێب، هزرەکانی هیوم نییە، بەڵکو جۆرە ڕاڤەیەکە لە بیرۆکەی «ناسنامەی کەسایەتی»، کە تایبەتمەندییەکە لە فەلسەفەی ئەودا. ئەو چەشنە هزراندنەی هیوم لەمەڕ پرسی ناسنامەی کەسایەتی، هەرچەندە لە ڕۆژگارێکی زۆر لەمێژینەیە، بەڵام ڕەنگە ئەمڕۆ ئاخاوتن لەمەڕ ئەو بابەتە لە ڕۆژگاری هیوم زیاتر، ڕەواجی هەبێت.

لێرەوە دەکرێ ئاماژە بەو پرسیارەی ناسنامەی کەسایەتییە لە فەلسەفەی ژیل دۆلۆزدا بکەین، کە بەجۆرێک لەجۆرەکان، چەشنە ڕەنگدانەوەیەکە لە هزری هیوم، یان بەلای کەمەوە، پێناسەی ناسنامەی کەسایەتی لای دۆلۆز نزیکایەتییەکی بەرچاوی لەگەڵ دیدی هیومدا هەیە.

لەو ڕوانگەیەوە دەستپێکی ئەم نووسینە بە نماییشکردنی وێنەیەک لە جیهانی هزری هیوم دەست پێ دەکات و دواجاریش بە ڕاڤەیەک سەبارەت بە هزری ئەو لەمەڕ ناسنامە (ئایدێنتیتێت)ی کەسایەتی مرۆڤ، ئاکامگیرییەک لەهزری ئەو بەرجەستە دەکەینەوە.

واتا ئەزموونگەرییەکان

هیوم لە کتێبە سەرەکییەکەی، «Treatise of Human natur» (تێزنامەیەک لەمەڕ سروشتی مرۆڤایەتی)دا ڕاڤەیەکی دەروونی لەخۆنواندنەکانی مرۆڤ پێشکەش دەکات. ئەو بە ڕێگای ئەو تەرزە ڕاڤەیەوە دەیویست بمانگەڕێنێتەوە بۆ فامکردن، یان دەرککردنە هەستەکییە جیاوازەکانی مرۆڤ. لە دیدی هیومەوە، ئێمە هەست بە گەرمی و ساردی، حەز و بێ حەزی و...تاد دەکەین، ئێمە بە ڕێگای لێکدانەوەوە ئەو جۆرە ئەزموونانە فام دەکەین.

بەم جۆرە کاتێک ئێمە شتێک دەبینین، تێگەیشتنێک لە ڕەنگ، شێوە و قورسایی وەردەگرین. ئەو هەستکردنانەش لە یادەوەری ئێمەدا دەژین و دواجاریش ئەوانە بەشێوەی جیاواز لەخەیاڵماندا ئاوێتەیان دەکەین و دەیانخەملێنین. بەم جۆرە ڕوانین و بیرۆکەکانمان لەدایک دەبن. ئەو بیرۆکانە بەجۆرێک لە جۆرەکان بۆچوونگەلێکی نەخەملێون کە لەو تێگەیشتنە سەرەتاییانەوە هەڵقوڵاون. لێرەوە لە بنەڕەتدا سەرچاوەی بیرۆکەکانی ئێمە لەئەزموونە ناوەکی و دەرەکییەکانەوە لە دایک دەبن. سەبارەت بەو بیرۆکانەی ئێمە، هیوم دەبێژێ:

«سنوورێکی تر بۆ بینینی ئێمە هەیە، کە گرنگە سەیری بکەین، ئەو بینینەش فامکردن و بیرۆکەکانی ئێمە دەتەننەوە. ئەو سنوورە لە نێو سادەیی و ئاڵۆزیدا هەیە.» (١)

هیوم بەو شێوازە سەرچاوەی زانینی مرۆڤایەتی شرۆڤە دەکات. لەکن هیوم زانین بریتییە لە دوو چەشن: پێوەندی نێوان بیرۆکەکان و پێوەندی نێوان بەڵگەکان. ئێمە لە مەڕ زانینێکی ماتماتیکی کتومت، یان سەغڵەمدا تەنیا دەتوانین کار لەگەڵ پێوەندی نێوان نواندنەکاندا بکەین. گریمانە ماتماتیکییەکان لەبنەڕەتدا ڕاستن، بۆیە دەتوانین بە ڕەهایی خۆیان بسەلمێنن. لەو دیدەوە، بە واتای هیوم، ئەوە لۆژیکێکی لە ئاوەز بەدەر نییە، کە هەتاو لە سپێدەدا هەڵنێ، هەرچەندە ئێمە پێمان وایە ئەوە شتێکی شیاو نییە، بۆیە هەرگیز بە گرنگییەوە بیر لەوە ناکەینەوە.

بەلای هیومەوە ئاکامی کاردانەوەکان، وەک ئاکامگیری پێش مەرجی ڕاستییە سەلمێنراوەکان، پێوەندی بەهۆکانەوە نییە، بەڵکو هۆ و هۆکرد دوو شتی جیاوازن. ئەگەر ئێمە هەست بەدوو شت، بە دوو دیاردە لەسروشتدا بکەین، ناتوانین دوور لە ئەزموونەکان لەوە تێ بگەین، کە دەبێ ئەو شتە سروشتییە بێت کە ئەو هۆ و هۆکرد و کاردانەوە بەرچاوانەی سازاندبێت. بەم جۆرە بڕواکردنی ئێمە بە هۆکردەکان مەزندە کردنێکە ناکرێ بسەلمێنرێت، چونکە ئێمە بەوە ڕاهاتووین کە دیاردەیەک هەمیشە لە دیاردەیەکی ترەوە لەدایک بووە، بۆیە ئێمە بێ هیچ مەرجێک لەچاوەڕوانی ئەوەدا دەمێنینەوە.

بەم جۆرە هیوم بەهەمان شێوە چەمکی جەوهەر (سوبستانس) شرۆڤە دەکات. مرۆڤ بەڕێگای ئەزموونی خۆیەوە هەستگەلێکی باش و کارا دەدۆزینەوە. جەوهەریش وشەیەکە ناتوانێ بۆ تێگەیشتنە پێشکەشکراوەکان بگەڕێتەوە، دواجاریش ئەو تێگەیشتنانە پێویستیان بە واتایەکی دیاریکراو هەیە.

ڕەخنەی هیوم لە چەمکی جەوهەر پێوەندی بە ڕەخنەی ئەو لە چەمکی هۆ و ئاکامەکانی هۆکردەوە هەیە. لە ڕوانگەی هیومەوە، ئەوە ئەرکی ئاوەز نییە کە بڕوا بەوە بێنێ کە کاتێک تۆپێکی بلیارد بە تۆپێکی تری بلیارد دەکەوێ، دەبێ دەست بەبزوان بکات. دەکرێ ئێمە وا تێ بگەین کە ئەو تۆپە دەوەستێ. جوولەی یەکێک لە تۆپەکان ڕووداوێکە هیچ پێوەندییەکی بە جوولانەوەی تۆپەکەی دیکەوە نییە. بۆیە دەبێ ئێمە بەم جۆرە ئەوە قەبوول بکەین کە شتێک لەخۆیەوە بێ هیچ هۆکردێک بوونی بەرجەستە دەبێتەوە، یان بوونی کۆتایی دێت. لێرەوە هیچ پێوەندییەکی سەپێنراو لەنێوان ئەو جۆرە دیاردەیەی کە ئێمە بە هۆکرد و ئەوەی کە بە کاردانەوە ناودێری دەکەین نییە. ئێمە بەوردی سەرنجی ئەوە دەدەین کە دیاردەکان بەگوێرەی کات بەدوای یەکەوە دێن، بەڵام ئێمە پێوەندییە پێویستییەکانی نێوان ئەو دیاردانەمان بۆ گرنگ نییە، چونکە ئێمە وا ڕاهاتووین کە شتەکان لە هاوئاهەنگییەکی دیاریکراودا بەدوای یەکەوە خۆیان نیشان دەدەن.

کەواتە بەبڕوای هیوم هەموو زانستەکان لەسەر بنەمای بڕوابوونەوە سازێنراون. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێ، کە هیوم بە گومانەوە سەیری ئاوەز دەکات:

«هەر یەکێک لەو نرخاندنانەی ئێمە بەندە بەو شیانەی دەتوانین فۆرمۆلەیان بکەین، هەروەک سەبارەت بە فۆرمۆلەکردنی زانینیش، دەبێ وا شرۆڤەی بکەین، تاکو بتوانین یەکەم نرخاندنەکانمان چاک بکەینەوە کە بە ڕێگای نرخاندنێکی ترەوە، لە سروشتی ئۆبژەوە جیاکراوەتەوە، واتا لەسروشتی تێگەیشتنەوە جیاکراوەتەوە.» (٢)

بەم جۆرە بەلای هیومەوە، هیچ جۆرە جەوهەرێکی ڕوحی، یان ئایینی لەگۆڕێدا نییە. ئێمە لەم دیوی وێناندنە دیاریکراو، هەست و ویستەکانەوە واقیعێکی بارگاویکراومان هەیە، کە ئێمە بە «من»، یان «ڕوح» ناودێری دەکەین. لە ڕوانگەی هیومەوە، کاتێک ئێمە لەناوەوەی خۆمانەوە دەڕوانین خۆمان لەناو شەپۆلێکی نەبڕاوە لە دۆخێکی ڕوحیدا دەبینینەوە، لێ ئێمە هەرگیز لەمدیوی ئەو شەپۆلەوە جەوهەرێک بەدی ناکەین.

هاوکاتیش، ڕەخنەی هیوم لە kausalitet: پێوەندی نێوان هۆ و هۆکرد، پێوەندییەک نییە لە دەرەوەی خودی ئێمەدا لەئارادا بێت، بەڵکو ئەو پێوەندییە لەناوەوەی ئێمەدایە، ئەو شێوە بیرکردنەوەی کە ئێمە وەک جۆرە خدووگرتنێک وەرمان گرتووە تاکو خۆمان لە دیاردەکانی واقیع نزیک بکەینەوە.

هیوم لە «تێزنامەیەک لەمەڕ سروشتی مرۆڤایەتی»دا بەم جۆرە بیرۆکەی هۆ و هۆکردمان بۆ دەهزرێنێ:

«بیرۆکەکان دەربارەی هۆ و هۆکرد بەهۆی تێڕامانەوە لە درک کردن، تێگەیشتن، هاوکاتیش لە هەستەکاندا جودابوونەتەوە، بەڵام بۆ ئاسانکردنەوە، من تەنیا بەگشتی ئەوەی دوایی وەک بنەمایەک بۆ ئەم بیرۆکانە ناودێر دەکەم، وێڕای ئەمەش خوازیارم کە ئەوەی سەبارەت بە هەستەکان دەیڵێم هۆ و هۆکردیش بەخۆیەوە بگرێت.» (٣)

هیوم هەوڵ دەدات بە ڕێگای ئەو پرەنسیپەوە ئاکامگیرییەکانی خۆیان بۆ نمایش بکات. بەم جۆرە هیوم ئەو چەمکگەلە بنەڕەتییانە دەجەڕێنێ کە خودی فەلسەفە دەست و پەنجەی لەگەڵیاندا نەرم دەکاتەوە.

هیوم و منێکی خاوەن کەسایەتی

هیوم هەمان شرۆڤەکردنی بۆ ناسنامەی من و کردەوەکانی هەیە. ئەو منە لە ئاڵوگۆڕکردنی یەکێتییەکی هاوتادا کەسێکی سادەیە، شیکردنەوەیەکی بەرهەمهێنەرە کە بە ڕێگای پێوەندییەکەوە دەکرێ بە ئۆبژە. بەواتای هیوم، یەکێتی هاوکاتی فرە ڕەهەندەکانیش قانوونبەند دەکرێن. (٤)

هاوکاتیش ئەو منە بەدەم ئاڵوگۆڕی یەکێتی هاوتاکەیەوە، بە هەمان شێوە بیرۆکەی جەوهەر شی دەکاتەوە.

ئەو منە وەک بنەمایەکی شیکردنەوە تەنیا خزمەتی ئەو لێکچوونە دەکات، کە لەنێوان ئاڵوگۆڕکردنەکاندا لە ئارادایە. ئەوەش هەر ئەوەندە نییە، بەڵکو ئەو هەست پێ کردنانە، کە لێرەدا وەک پرسیار سەر هەڵدەدەن، بەشێوەیەکی نەبینراو، ئەو ئاڵوگۆڕانەی کە ئێمە بێ پچڕان دەیانبینین، لە یەکتری جیادەبنەوە. هاوکات ئاڵوگۆڕی یەک بەدوای یەکی هۆکارەکانیش دەبینین. ئەو پێوەندییە وەک ئەو لێکچوونە هەمان کاردانەوەی هەیە. هزرەکان لەهێڵێکەوە بۆ هێڵێکی تر بە ئاسانی جێگۆڕکێ دەکەن. بەم جۆرە ئێمە لەنێوان ئەو هێڵانەدا ناسنامەیەک دەستەبەر دەکەین. ئێمە بە هەمان شێوە ئەوکاتەی کە بەبێ پچڕان لێکچوونێک، ئۆبژەیەکی

بەرچاو دەبینین، جارێکی تر هەست بەو جێگۆڕکێیە هزرییە دەکەینەوە. ئەڵبەتە وێڕای ئەمەش ئێمە کە بگرە لەواقیعیشدا بیرمان لە پرسی هەستکردنە جیاوازەکان لەمەڕ بە ئۆبژە جووداکان کردووەتەوە. مەودای نێوان بەشە جیاوازەکان بە خۆنواندنی ڕوح، منی خۆماندا لێک گرێ دەدرێنەوە. ئەو منەی خۆمان لەکاتە جیاوازەکاندا لەناوەوەماندا دەستنیشان کراوە و لەگەڵ خۆیدا یەکایەتییەکی لێکچوویان هەیە، کە وامان لێ دەکات ئێمە خۆمان وەک بنەمای ڕوونکردنەوەیەک بەرانبەر ناسنامەی هێڵە جیاوازەکان نیشان بدەین. «بەڵام دەبێ ئێمە لەوە وردبینەوە، کە لەو دۆخانەدا ئۆبژەکەی یەکەم بە شێوەیەک لەشێوەکان بەر لەوەی بوونی ئۆبژەکەی تر بەرجەستە بێتەوە لەناوی بردووە؛ ئەمەش واتا، ئێمە هەرگیز بە بیرۆکەیەک لەمەڕ جیاوازی و فرە ڕەهەندی لەخاڵێکی کاتدا ئامادە نابین، بەهۆی ئەمەوە ئێمە کەمتر وردبینین بەوەی کە ئەمە بەهەمان شێوە ناودێر بکەین» (٥)

کەواتە، بەلای هیومەوە، ئێمە هەڵگری هیچ ئەزموونێکی لێکچوو و ئاسانی ڕاستەوخۆ نین، کە بتوانێ هەڵگری شتە تاقیکردنەوە جیاوازەکانمان بێت. کاتێک ناوەرۆکی ئاگایی من لە شوێنێکدا ئامادەیی نەبێت، کەواتە منەکەی خۆشم بوونی نییە.

هیوم لە لێکۆڵینەوەیەکدا لەمەڕ ناسنامەی کەسایەتی دیسانەوە چەمکی جەوهەر (سوبستانس) شرۆڤە دەکاتەوە، تاکو لەبواری جەستەدا نموونەیەکی هاوشێوەی ناسنامەی کەسایەتی نیشان بدات. هاوکاتیش هیوم جیاوازی نێوان جێگۆڕکێیەکان دیاری دەکات، هۆ بۆ شتەکان دەدۆزێتەوە. کەواتە «بەڵام دەبێ بە قووڵی بەناو ئەو بابەتەدا بچینە خوارێ، ئەوە مشتومااڵ بکەین، چونکە ناسنامە، کە هەتاو بەگوڵ و ئاژەڵ دەبەخشێت، لەنێوان ئەوەیان و ناسنامەیەک لای خودێک، یان کەسێکدا هاوجۆری (ئەنالۆگی)یەکی گەورەیە.» (٦)

لای هیوم ناسنامەی کەسایەتی لە ڕوحی مرۆڤدا هاوشێوەی ناسنامەی کەسایەتی ئاژەڵ و گەشەی جەستەکانە. بۆیە ناسنامەی کەسایەتی وەک چەمکی جەوهەر دەبێ هەمان ڕەچەڵەکی هەبێت. ناسنامەی کەسایەتی بیرۆکەکان وەردەگرێ، کە ئەمەش بۆ سەلماندنی ئەو بەڵگەیە کافی نییە، چونکە لەنێوان ئەو هەستکردنە جیاوازانەدا پێوەندییەکی واقیعی بەرجەستە ناکاتەوە. ئێمە هەرچەند بەوردی ناسنامەی نێوان ئەو هەستکردنە جیاوازانەی کە سەر بە ئاڵۆزی ڕوح بێنینە بەرچاوی خۆمان، کەچی ئەوە بەر لەکاراکتێرەکان ناگرێ کە بێن بە هەستکردنە جیاوازەکان. هاوکات بە هەمان شێوە دەکرێ هزرەکانیش لە یەکتر جیابێنەوە.

بەهۆی ڕاهاتنمان پێوەندی نێوان خودی خۆمان و هۆکرد بۆ تێهزرین لە ڕامان دەکرێنەوە. بەمەش ناسنامەی کەسایەتی بەرەو ڕەچەڵەکەکەی خۆی و هۆ و هۆکردەوە (kausalitet) دەگەڕێتەوە. کەواتە، بەواتای هیوم، ئەو تەرزە کەوسالیتێتە، هۆ و هۆکردەش ئەوەیە کە: «... ئێمە دەتوانین وا سەیر بکەین، کە بیرۆکەیەکی ڕاستینە ئەوەیە وەک سستمێکی جیاواز لە توانای بینین، یان بوونگەلێکی جیاواز، لە تێگەیشتنی مرۆڤایەتی بڕوانێ، کە ئەو بوونگەلە جیاوازانەش یەکتر دەسڕنەوە، کار لە یەکتر وەردەگرن و یەکتر دەگۆڕن.» (٧) ئێمە وەک فرە هەستکردنێکی جیاواز، وەک هۆکرد و کاردانەوەیەک لە ڕوحی مرۆڤ دەڕوانین، کە هاوبەشانە، یەکتر دەئافرێنن، کاریگەری لەسەر یەکتر دادەنێن و یەکتر دەگۆڕن. لێرەوە ڕوح بەو هەموو پێوەندییانەی لەگەڵ بەشەکانی جەستەدا لە وزەیەکی کارا دەچێ.

کەواتە: «هەروەک یادەوەری لەخودی خۆیدا لەگەڵ گشت ئەو قەوارە ڕێکخراوەی توانای بینین ئاشنامان دەکات، بەر لە هەموو شتێک بیر لەوە بکرێتەوە کە سەرچاوەی ئەو ناسنامە کەسایەتییەیە. ئەگەر ئێمە یادەوەریمان نەبووایە، ئەو کات هیچ بیرۆکەیەکیشمان لەمەڕ هۆیەکان، یان زنجیرەی هۆ و کاردانەوەش نەدەبوو، شێوەی خودی خۆمان، یان کەسایەتی ئێمە پێک دەهێنن.» (٨)

کەواتە هیوم پێمان دەڵێ، ئەوە یادەوەرییە کە وامان لێ دەکات شەپۆلی هەمیشە هەستکردنەکان بناسین، دواجاریش هەر ئەو هەستکردنانەشن بە ناسنامەی کەسایەتی، ناسنامەی من ناودێر دەکرێن. کەواتە یادەوەری ئێمە خاکێکە بۆ فراژانی ئەو منەی خۆمان، ناسنامەی کەسایەتیمان.

دوا سەرنج

لە چڕکردنەوەیەکدا دەکرێ بڵێین، فەلسەفەی هیوم بەردەوامییەکە لە نەریتی فەلسەفەی ئینگلیزی کە ئەمڕۆ ئەو فەلسەفەیە بە فەلسەفەی لۆگیکی ئەزموونی،

ئێمپریسم ناودێر دەکرێت. ئەو نەریتە لە هزرکردنەوە، کە زیاتر تایبەتمەندی فەلسەفەی ئینگلیزییە، بە ئاکامگیرییەکەی، بووەتە چوارچێوەیەک و فەلسەفاندنی سندم کردووە. هەرچەند هیوم بەڕێگەی فەلسەفەکەی خۆیەوە هەوڵی دا ڕەهەندێکی تر بەڕووی بنەمای ئاستەنگی مێتافیزیکدا بکاتەوە، لێ هیوم دواجار توانی بۆ ئەو مرۆڤە نوێباوە میتودێک دابهێنێ کە بتوانێ سروشت داگیر بکات. لەئاکامی ئەمەشەوە سروشت بۆ ئەو مرۆڤە بوو بە بابەتێک، تاقیکردنەوەیەک؛ واتا جوانی کێوییانەی سروشت لەناو ببات. ئەو کارەش مرۆڤی لە ڕەچەڵەکی گەوهەرەکەی خۆی نامۆ کرد. بەم جۆرە مرۆڤ و سروشتیش لە یەکتر جیا بوونەوە. هیوم سروشتی وەک جیهانێکی زیندوو لە ئۆرگانگەلە جیاوازەکان، کە مرۆڤ بەشێکیەتی، نەدەبینی. لای هیوم درەخت، یان بەرد و...تاد بەهۆی ڕامانی مرۆڤەوە ئاشکرا دەبن، پێوەندی ناسنامەی درەختێک، یان بەردێک لەنێوان مرۆڤ و سروشتدا کەمایەسی هەیە. کەواتە خودی شتەکانی سروشت بە دەم پرۆسەیەکەوە کە بەدەر لە ویستی مرۆڤ لە ئارادان، کردەیەک ئەنجام دەدەن.

شت تایبەتمەندییەکی هەیە، ئەو تایبەتمەندییەی شتیش بە هۆی پێوەندی شتێکی ترەوە ساز بووە. بەو شێوەیە سروشت وەک سستمێکی هاوئاهەنگ خۆی نمایش دەکات، بۆ نموونە بۆنی گوڵەباغێک لەگەڵ بۆنی مێخەک جیاوازە. بەم جۆرە سروشت پێوەندییە ناوەکییەکانی خۆی لەنێوان شتە جیاوازەکاندا دەسازێنێ. ئەم وێنەیە لە سروشت جیاوازە لەگەڵ ئەو ڕوانگەیەی کە هیوم هەیبوو، لەکن هیوم ئەوە ڕەنگی گوڵە کە سەرنجی ئێمە بۆ جەوهەرەکەی خۆی دەکێشێ نەک بۆنەکەی. بەو شێوەیە هیوم دەچێتە ناو ڕەهەندە فرەکانی ناسنامەی گوڵ، بەرد و...تاد.

لەکۆتاییدا ماوەتەوە بێژین، کە دەبێ ئێمە لەڕوانگەی ناسنامەی خودی شتەکانەوە سەیری شتەکان بکەین نەک لە ڕوانگەی خۆمانەوە. بەم جۆرە ئێمە لەپێناو تێگەیشتنێکی بێ لایەندا دەتوانین گفتوگۆیەکی دۆستانە لەگەڵ ڕەهەندگەلی سروشتدا بکەین.

٢٠٠٨/٦ ستۆکهۆلم

ژێدەرەکان:

1- 2000: David Hume, A treatise of human nature; edited by David Fate Norton, Mary J. Norton; editor's introduction by David Fate Norton, Oxford Oxford University Press, 2000, bok 1, p. 7.

٢- هەمان سەرچاوە، لاپەڕە: 1.4.1.

٣- هەمان سەرچاوە، bok 1 sect 2.

٤- هەمان سەرچاوە، ل:263.

٥- هەمان سەرچاوە، sect 6, ل:168.

٦- هەمان سەرچاوە، sect 6، ل:165.

٧- هەمان سەرچاوە، sect 6، ل:170.

٨- هەمان سەرچاوە، sect 6، part 4.

سەرچاوەی تری ئەم نووسینە:

1- Svante Nordin, Filosofins historia, studentlitteratur, Lund.